

माध्यमिक शिक्षा मण्डल, मध्यप्रदेश, भोपाल

मु.उ.पु. 24 पृष्ठ

निम्न रिक्तियों की सही प्रविष्टि परीक्षार्थी द्वारा की जाए।

कार्यालयीन उपयोग के लिए

1. विषय कोड **512** परीक्षा का विषय **Exam Script**

2. परीक्षा का माध्यम **English** परीक्षा की दिनांक **23-03-2009**

3. परीक्षार्थी प्रश्न पत्र का पूर्ण कोड नम्बर कोड सेट
(सेट A, B, C, या D) अनिवार्यतः भरें **T-1006- B**

परीक्षा के नाम की सील

केन्द्र क्रमांक की सील

केन्द्र क्र. **46102d**

पर्यवेक्षक/केन्द्राध्यक्ष का प्रमाणीकरण

प्रमाणित किया जाता है कि परीक्षार्थी द्वारा निम्नानुसार पूरा

उत्तरपुस्तिका ली गई है :-

क :- संख्या शब्दों में अंकों में

ख :- परीक्षार्थी की बैठक व्यवस्था कक्ष क्रमांक में है।

ग :- उत्तर पुस्तिका पर प्रश्न-पत्र का कोड नम्बर एवं सेट सही लिखा है।

BOARD OF SECONDARY EDUCATION, MADHYA PRADESH, BHOPAL

परीक्षार्थी का अनुक्रमांक (अंग्रेजी अंकों में)

1	9	4	6	2	0	0	7	6
---	---	---	---	---	---	---	---	---

दिये प्रत्येक कालम में ऊपर दिये गये अनुक्रमांक के अंकों की संख्या में शब्दों में लिखें।

BOARD OF SECONDARY EDUCATION, MADHYA PRADESH, BHOPAL

B हस्ताक्षर (पर्यवेक्षक) Neelg

S नाम भवदिता सैराम पद संशि

E पता/संस्था सुठरु कठमण्डविण्डेपाल

परीक्षार्थी द्वारा ली गई सभी पूरक उत्तर पुस्तिकायें मुख्य उत्तर पुस्तिका के साथ संलग्न हैं।

M
P हस्ताक्षर, केन्द्राध्यक्ष

परीक्षार्थी, परीक्षक से अपेक्षा है कि वे पृष्ठ भाग पर दिये गये निर्देशों का यथेष्ट पालन सुनिश्चित करेंगे।

प्रमाणित किया जाता है कि उपरोक्तानुसार संलग्न पूरक उत्तर पुस्तिकायें सही स्थिति में यथावत् रखते हुए ही उत्तरपुस्तिका का मूल्यांकन कि पुस्तिका के अन्दर के अंक एवं कवर पृष्ठ पर दर्शाये अंक एक स

हस्ताक्षर (परीक्षक) Dr. Basant
परीक्षक, क्रमांक

हस्ताक्षर (उपमुख्य परीक्षक)
दिनांक.....

हस्ताक्षर (मुख्य परीक्षक)
दिनांक.....

परीक्षार्थी के लिए निर्देश

1. परीक्षार्थी को अपना अनुक्रमांक/विषय/माध्यम/दिनांक एवं प्रश्न-पत्र का कोड (समूह) मुख पृष्ठ पर अंकित करना अनिवार्य है। अन्यत्र कहीं भी नहीं लिखा जाएगा।
2. अनुक्रमांक नीचे दिये गए उदाहरण अनुसार लिखा जाए :-

1	8	2	4	3	9	5	6	8
एक	आठ	दो	चार	तीन	नौ	पाँच	छः	आठ
3. उत्तर पुस्तिका के दोनों ओर पृष्ठों में लिखें। बीच में रिक्त स्थान न छोड़ें। भूल से छूटा/रिक्त स्थान तथा शेष खाली पृष्ठों को क्रास किया जाए।
4. परीक्षार्थी प्रश्न पत्र हल करते समय ही, कव्हर पृष्ठ पर दी गई तालिका में प्रश्न क्रमांक के सम्मुख वाले कालम में उत्तरपुस्तिका का वह पृष्ठ क्रमांक अनिवार्य रूप से अंकित करें जिस पर प्रश्न का उत्तर लिखा गया है। यदि पूरे उत्तरपुस्तिका का उपयोग किया गया हो, तो उस पर 25 से प्रारंभ करते हुए पृष्ठ क्रमांक परीक्षार्थी द्वारा स्वयं डाले जाएँ।

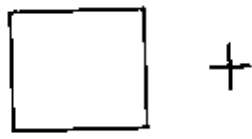
परीक्षक के लिए निर्देश

1. केवल उन्हीं उत्तरपुस्तिकाओं का मूल्यांकन करें जिन पर होलो क्राफ्ट स्टीकर चस्पा है।
2. उत्तरपुस्तिका का मूल्यांकन होलो क्राफ्ट स्टीकर को चस्पा स्थिति में यथावत् रखते हुए ही किया जाये।
3. बिना होलो क्राफ्ट स्टीकर वाली तथा फटे हुए होलो क्राफ्ट स्टीकर वाली सभी उत्तरपुस्तिकाएँ मूल्यांकन हेतु परीक्षा नियंत्रक, माध्यमिक शिक्षा मण्डल, मध्यप्रदेश, भोपाल को व्यक्तिशः रूप से भेजी जाये।

मूल्यांकन केन्द्र के लिए निर्देश

1. **O.M.R. SHEET** पर प्राप्तांक की प्रविष्टि करने हेतु केवल वही उत्तरपुस्तिकाएँ प्राप्त करें, जिनका मूल्यांकन होलो क्राफ्ट स्टीकर को चस्पा स्थिति में यथावत् रखते हुए ही किया गया है। यदि होलो क्राफ्ट स्टीकर फटा हुआ पाया जाता है तो ऐसी उत्तरपुस्तिकाएँ मूल्यांकन केन्द्र अधिकारी को पृथक से सौपी जाएँ। ऐसे प्रकरणों के प्राप्तांकों की प्रविष्टि **O.M.R. SHEET** में नहीं की जाए। मूल्यांकन केन्द्र अधिकारी ऐसी उत्तरपुस्तिकाएँ पुनः मूल्यांकन के लिये परीक्षा नियंत्रक, माध्यमिक शिक्षा मण्डल, मध्यप्रदेश, भोपाल को व्यक्तिशः रूप से सौपेंगे।
2. उत्तरपुस्तिका के मुख्य पृष्ठ में अंकों एवं शब्दों में अंकित प्राप्तांकों को मिलाकर **O.M.R. SHEET** में अंकों की सटीक प्रविष्टि करें।
3. **O.M.R. SHEET** पर प्रमाणीकरण कर हस्ताक्षर करें।

3

योग पूर्व पृष्ठ

कुल अंक

B
S
E
M
P

प्र. 1 उचित विकल्प चित्वा लिखत -

प्र. (i) 'परोपकारः' इत्यस्मिन् पदे सन्धिः अस्ति -

उ. गुण स्वर सन्धिः

प्र. (ii) 'सत् + शीलः' इत्यस्य सन्धिः भवति -

उ. सच्चीलः

प्र. (iii) 'पुरोहितः' इत्यस्मिन् पदे सन्धिः अस्ति -

उ. वयंजन सन्धिः

'सद् + एव' इत्यस्य सन्धिः अस्ति -

उ. वृद्धि स्वर सन्धिः

प्र. 2

प्र. (i) 'सचक्रम' इत्यस्मिन् पदे समासः भवति -

उ. अव्ययीभावः

प्र. (ii) तत्पुरुष समासस्य उदाहरणम् अस्ति -

उ. अग्नि दग्धः

प्र. (iii) 'हरिहरो' इत्यस्य समास विग्रहः भवति -

उ. हरिश्च हरश्च

प्र. 3 अधोलिखितानां चतुर्णां शिबदानां रूपाणि निर्देशानुसारं त्रिषु वचनेषु लिखत -

i)

साधु - तृतीया विभक्तिः

विभक्तिः	एकवचनं	द्विवचनं	बहुवचनम्
तृतीया	साधुना	साधुभ्याम्	साधुभिः

ii)

नामन - द्वितीया विभक्तिः

विभक्तिः	एकवचनं	द्विवचनं	बहुवचनम्
द्वितीया	नाम	नाम्नि	नामानि

किम् (पुं) पञ्चमी विभक्तिः

विभक्तिः	एकवचनं	द्विवचनं	बहुवचनम्
पञ्चमी	कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः

iii)

पितृ - सप्तमी विभक्तिः

विभक्तिः	एकवचनं	द्विवचनं	बहुवचनं
सप्तमी		पित्रोः	पितृषु

B
S
E
M
P

iii)

शुद्धमद् - षष्ठी विभक्तिः

विभक्तिः	एकवचनं	द्विवचनं	बहुवचनं
षष्ठी	ते	वाम्	वः

4

ii) अधोलिखितं अव्ययेषु द्वयोः अव्ययप्रयोगं कृत्वा वाक्यं निर्माणं कुरुत -

अ अद्य = आज

वाक्यः - अद्य गुरुवासरः अस्ति ।

ब यत्र = जहाँ

वाक्यः - यत्र नार्थस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः ।

iii)

'प्रतिवादः' इत्यस्मिन् पदे उपसर्ग

अस्ति ।

प्रति

ii) अधोलिखितेषु उपसर्गः कस्ति नास्ति -

उ अस्ति

6

योग पूर्व पृष्ठ

प्र-5

प्र.क 'पाठ्यति' इत्यस्मिन् पदे लकारः

अस्ति -

उ लृट् लकारः

प्र-ख

'वर्तते' इत्यस्मिन् पदे धातुः अस्ति -

उ वृत्

प्र-ग

'अहरन्' इत्यस्मिन् पदे पुरुषः अस्ति -

उ प्रथम / अन्य पुरुषः

प्र-घ

'नेष्यसि' इत्यस्मिन् पदे वचनम्

अस्ति -

उ द्विवचनम् एकवचनम्

प्र-6

शुद्ध वाक्यानां समक्षं 'आम्' अशुद्ध वाक्यानां समक्षम् 'न' इति लिखत -

i चञ्चलं मनः न अनुभ्रामयेत्। न

ii दयानन्दः सामाजिक कृष्यानां

निवारणं कृतवान्। आम्

iii सगरस्य पुत्राः भस्मीभूताः जाताः।

आम्

iv रघुः वरतनुशिष्यः आसीत्। न

B
S
E
M
P

प्र. 7

क 'शानच्' प्रत्ययस्योदाहरणम् अस्ति -
उ याचमान

ख 'ल्यप्' प्रत्ययस्योदाहरणम् अस्ति -
उ प्रथम्य

ग निम्नलिखितेषु धातु प्रत्यय च संयोज्य
द्वयोः वदयोः निर्माणं कुरुत -

i क्रीड् + क्त्वा = क्रीडित्वा
ii गम् + क्त्वत् = गतवान्

प्र. 8 अधोलिखितानाम् उचित मेलनं कुरुत -

i) मार्कण्डेय	गङ्गातीरे
ii) मित्रम्	प्रीतिरसायनम्
iii) छत्रसालस्य राजधानी	पन्ना नगरम्
iv) कालगणना	खगोलशास्त्रम्

प्र. 9 प्रदत्त शब्दैः रिक्त स्थान पूर्तिः करणीय

सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम् ।

ii) भारतीयैकता साधकं संस्कृतम् ।

B
S
E
M
P

iii) नगराणि स्थितिः पुरातनकालादेव
विद्यते ।

येन यज्ञस्तायते सप्तहोता ।

प्र. 10. निम्नलिखितेषु चतुर्णां वचनानाम्
उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् एकपदेन
देयानि -

प्र. i) सुबाहुः कस्य पुत्रः आसीत् ?
उ. शत्रुघ्नस्य ।

प्र. ii) घनोपगूढं किम् ?
उ. गगनम् ।

प्र. iii) सर्वस्य जलस्य आधारः कः ?
उ. समुद्रः ।

प्र. iv) प्रकृतिदत्तः वरः कः ?
उ. वृक्षः ।

प्र. 11. निम्नलिखितेषु त्रयाणां उत्तराणि
संस्कृतभाषायाम् एक-वाक्येन देयानि -

प्र. ३ मैक्समूलरः संस्कृतविषये किमुक्तवान् ?

उ. मैक्समूलरः संस्कृतविषये उक्तवान् यत् - "संस्कृतम् विश्वस्य महत्तमं भाषा अस्ति।"

प्र. ४ कः सर्ववस्तुषु हीनः ?

उ. यः विद्यारत्नेन हीनः सः सर्ववस्तुषु हीनः।

प्र. ५ घटोत्कचः अन्ते किं कथयति ?

उ. घटोत्कचः "अहो! स्वजनवान्सत्त्वं इति" अन्ते कथयति।

प्र. ६ अधोलिखितेषु पञ्चमशुद्धिः कारकवाक्यानि शुद्धिः करणीयाः-

i) अहं परश्वः पाठशालां गच्छामि ?

शुद्धिः अहं परश्वः पाठशालां गमिष्यामि।

ii) कृष्णं मोदकं रोचते।

शुद्धिः कृष्णाय मोदकं रोचते।

iii) सैनिकः अश्वेनः पतति।

शुद्धिः सैनिकः अश्वात् पतति।

प्र. ५५ त्वं जलं पिबस्यसि ?

उ. त्वं जलं पास्यसि ।

रामम् नमः ।

उ. रामाय नमः ।

प्र. ५६ अधोलिखितपद्यांशेषु, पद्यांशद्वयस्य
प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषायां
देयानि -

प्रश्न

प्र. ५७ चन्द्रोज्ज्वलाः हारा कं न विभ्रूषयन्ति ?

उ. चन्द्रोज्ज्वलाः हारा पुरुषं न
विभ्रूषयन्ति ।

प्र. ५८ वाण्येका पुरुषं किं करोति ?

उ. वाण्येका पुरुषं समलङ्करोति ।

प्र. ५९ कानि खलु क्षीयन्ते ?

उ. भ्रूषणानि खलु क्षीयन्ते ।

प्र. ६० सततं भ्रूषणं किम् ?

उ. सततं भ्रूषणं वाग्भ्रूषणं ।

प्र. ६१ सततं इति शतदस्य समानार्थीपिदं

B
S
E
M
P

लिखत।

उ. सततं = सत्यम्

प्र. 3।

काः वहन्ति ?

उ. नद्याः वहन्ति।

प्र. 4। के वर्षन्ति ?

उ. घना वर्षन्ति।

प्र. 5। मत्तगजाः किं कुर्वन्ति ?

उ. मत्तगजाः नवन्ति।

प्र. 6। के नृत्यन्ति ?

उ. शिखिनः नृत्यन्ति।

प्र. 7। 'ध्यायन्ति' इति शब्दस्य धातुः, लकारः,

पुरुषः, वचनञ्च लिखत-

उ. धातुः :- ध्याय

लकारः :- लट्लकारः

पुरुषः :- प्रथम / अन्य पुरुषः

वचनम् :- बहुवचनम्

प्र. 8। अधोलिखितगाथांशेषु गद्यांशद्वयस्य
प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां

देयानि -

प्र.क

प्र.क गङ्गातीरे कः वसति स्म?

उ. गङ्गातीरे मार्कण्डेयः नाम कश्चन मुनिः वसति स्म।

प्र.क वहवः शिष्याः कुत्र आसन्?

उ. वहवः शिष्याः मार्कण्डेयस्य गुरुकुले आसन्।

प्र.क वासुदेवः कस्य प्रियाशिष्यः आसीत्?

उ. वासुदेवः मार्कण्डेयस्य प्रियाशिष्यः आसीत्।

प्र.क गुरुः शिष्यम् आहूय कदा अवदत्?

उ. यदा तस्य द्वादशवर्षात्मिकम् अध्ययनं समाप्तं तदा गुरुः शिष्यम् आहूय अवदत्।

प्र.क सर्वविद्यापराङ्गतः कः अभवत्?

उ. सर्वविद्यापराङ्गतः वासुदेवः अभवत्।

प्र.ख

प्र.ख सूर्यवंशस्य राजा कः आसीत्?

उ. सूर्यवंशस्य राजा सगरः आसीत्।

13

यो [] + [] = []
क

B
S
E
M
P

प्र.ii) सः एकदा किं कृतवान् ?

उ. सः एकदा अश्वमेधयागं कृतवान् ।

प्र.iii) यागस्य अश्वः कुत्र सञ्चारे कृतवान् ?

उ. यागस्य अश्वः यत्र-तत्र सञ्चारं कृतवान् ।

प्र.iv) कः यागस्य विघ्नं कर्तुं मार्गं चिन्तितवान् ?

उ. इन्द्रः यागस्य विघ्नं कर्तुं मार्गं चिन्तितवान् ।

इन्द्रः अश्वं बृहीत्वा पाताललोके कस्य पुरतः स्थापितवान् ?

उ. इन्द्रः अश्वं बृहीत्वा कपिल-मुनेः पुरतः स्थापितवान् ।

प्र.5) अधोलिखितवाक्यानां क्रमसंयोजनं कुरुत -

सही क्रम -

क. गङ्गातीरे मार्कण्डेयः नाम कश्चन मुनिः वसति स्म ।

ख. वासुदेवः तस्य प्रियशिष्यः आसीत् ।

ग. किञ्चिदग्रे गतः वासुदेवः कश्चित्

पृ. 6 वी

देवालयम् अपश्यत्।

व शिष्यः अनन्तरं रामनाथपुरं प्रति प्रस्थितवान्।

उ ततः वासुदेवः रामनाथपुरं प्राप्य रामदेवस्य गृहम् अगच्छत्।

मया रामदेवस्य जीवनम् एव अनुसरणीयम्।

प्र० ६ अधोलिखितगद्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् संस्कृतभाषायाम् उत्तराणी लिखत -

प्र० १) उपर्युक्त गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत।

उ उपर्युक्त गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं ~~अ~~ "विद्या" अस्ति।

प्र० १) पशुः कयोः विचारं कर्तुं न शक्नोति ?

उ पशुः धर्म- अधर्मयोः विचारं कर्तुं न शक्नोति।

प्र० १) दृशः मानवः अन्धः एव इति श्रेयते ?

उ विद्याविहीनः मानवः अन्धः एव

इति कथ्यते ।

व.प्र. उपर्युक्त गद्यांशस्य सारं लिखत ।
 उ. सर्वधनेषु विद्यैव सर्वश्रेष्ठं धनम् ।
 विद्याविहीनः मानवः मूर्खः असम्यः
 इति कथ्यते । ज्ञानेन विना मानवोऽपि
 पशु इव विभिन्नः विचारं कर्तुं न
 शक्नोति । विद्याविहीनः मानवः अन्य
 इव इति कथ्यते ।

प्र.वि 'विना' योगे का विशेषता भवति ?

उ. 'विना' योगे तृतीय विशेषता भवति

प्र.वि निम्नलिखितासु द्वयोः पदपूर्तिं कृत्वा
 सूक्तिं निर्माणम् कुरुत -

उ. न सुवर्णो ध्वनिस्तादृश यादृक्कां -
 स्ये प्राजायते ।

स्वधियोः निश्चयो नास्ति यस्य
 स प्रमति स्वयम् ।

प्र.वि स्वस्य प्राचार्यस्य कृते छात्रवृत्त्यर्थं
 प्रार्थनापत्रं लिखत ।

उ. श्रीमन्तः प्राचार्यमहोदयाः ।

ज्ञासकीय - उत्कृष्ट-उच्चतर माध्यमिक विद्यालयः
मिठडनगरम्, मध्यप्रदेशः ।

विषयः :- छात्रवृत्ति प्रदानार्थम् आवेदनम् ।

महोदयाः,

सेवायाम् सविनयं निवेदयामि
यत् मम पितुः आर्थिकस्थितिः
शोचनीया वर्तते । अहं शिक्षणशुल्कं
अपि दातुम् असमर्थः अस्मि । अतः
मम कृते श्रीमन्तः छात्रवृत्तिम्
दापयन्तु इति प्रार्थये ।

दिनाङ्कः :- 04/08/09

प्रवदीयः शिष्यः

युजुषः

कक्षा - दशमी (अ)वर्गः

प्र. 18 प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय
स्वपाठ्यपुस्तकात् कठस्थीकृतं
सुभाषितद्वयं लिखत ।

श्लोक - 1

ज्ञा पापं शशी तापं दैन्यं कल्पतरुस्तथा ।
पापं तापं च दैन्यं च धननि अन्तोमहासाया

श्लोक - २...

दानेन भूतानि वशीभवन्ति
दानेन वैराण्यापि यास्ति नाशम् ।
परोऽपि बन्धुत्वमुपैति दाने -
दानं हि सर्वव्यसनानि हस्ति ॥

प्रश्न अधोलिखितेषु एक विषयं स्वीकृत्य
संस्कृते निबन्धं लिखत -

३

निबन्ध

संस्कृतभाषायाः महत्त्वम्

1

संस्कृतभाषाविश्वस्य सर्वासु भाषासु
प्राचीनतमा सर्वेतिमसाहित्यस्युक्ता,
मैक्समूलरः संस्कृतविषये
उक्तवान् यत् - "संस्कृतम् विश्वस्य
महत्तमा भाषा अस्ति ।"

2

प्राचीन समये एषेव भाषा सर्वसाधारण
रणा आसीत् ।

3

सर्वे जनाः संस्कृतभाषाम् एव
वदन्ति स्म ।

महर्षि अरविन्दः संस्कृतविषये
उक्तवान् यत् - "सरल संस्कृतमेव भारत-
राष्ट्रस्य राष्ट्रभाषा भवेत् ।"

4. संस्कृतभाषायामैव विश्वसाहित्यस्य सर्वप्राचीनग्रन्थाः चत्वारो वेदाः सन्ति येषां महत्वं अद्यापि सर्वोपरि वर्तते।

डॉ. राजेन्द्रप्रसादः उक्तवान् च-
“संस्कृतसाहित्यं न केवलं भारतीयानां कृते अपितु मानवजातेः कृते अमूल्यधनम् अस्ति।”

5. भास - कालिदास - अश्वघोष - भवभूति - बाण - जयदेव - दण्ड - सुबन्धु प्रभृतयोः ^{महाकवयोः} कविशास्त्रम् नाटकारश्च संस्कृतभाषायाः एव।

6. अधुनाऽपि सङ्गणकस्य कृते संस्कृतभाषा अति उपयुक्ता अस्ति।

7. जीवनस्य सर्वसंस्कारेषु संस्कृतस्य प्रयोगः भवति।

8. संस्कृतभाषैव भारतस्य प्राणिभूता भाषा अस्ति राष्ट्रस्य ऐक्यं च साधयति।

9. भारतीय गौरवस्य रक्षणाय एतस्याः प्रसारश्च सर्वैरेव कर्तव्यः।

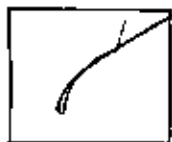
“भारतीयैकता साधकं संस्कृतम्।

विश्वबन्धुत्वसम्पोषकं संस्कृतम् ॥”

10. उक्तं च- “संस्कृतिः संस्कृताश्रिता।”

एच. एच. विल्सन महोदयेन

B
S
E
M
P

संस्कृत विषये उक्तवान् यत्

“न जाने विद्यते किम् तन्माधुर्यमत्र संस्कृते
सर्वदेन समुन्मत्ता येन वैदेशिका वयम्।”

B
S
E
M
P

योग पूर

पृष्ठ 20 के अंक

कुल अंक

B
S
E
M
P

पृष्ठ के अंकों का योग

21

योग पूर्व पृष्ठ

पृष्ठ 21 के अंक

=

कुल अंक

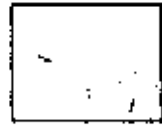
B
S
E
M
P

पृष्ठ के अंकों का योग

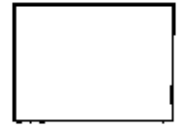
22

+

=

योग पूर्व पृष्ठ

पृष्ठ 22 के अंक

कुल अंक

B
S
E
M
P

पृष्ठ के अंकों का योग

23

+

=

योग पूर्व पृष्ठ

पृष्ठ 23 के अंक

कुल अंक

B
S
E
M
P

पृष्ठ के अंकों का योग

24

[]

=

[]

पृष्ठ 24 के अंक

कुल अंक

B
S
E
M
P

14

14

[]

पृष्ठ के अंकों का योग